

SIELUNHOITO KÄYTÄNNÖN DIAKONIATYÖSSÄ

Haastattelututkimus pirkanmaalaisen seurakunnan diakoniatyöntekijöiden sielunhoitokäsitteistä

Minna-Liisa Pajunen

Opinnäytetyö, kevät 2010

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä

Pieksämäki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK) + diakonin kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Minna-Liisa Pajunen. Sielunhoito käytännön diakoniatyössä. Haastattelututkimus pirkanmaalaisen seurakunnan diakoniatyöntekijöiden sielunhoitokäsityksistä. Pieksämäki, kevät 2010, 42s.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä, Pieksämäki. Sosiaalialan koulutusohjelma. Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää evankelisluterilaisen kirkon diakoniatyöntekijöiden käsityksiä sielunhoidosta käytännön diakoniatyössä. Tutkimus vastaa kysymykseen, miten diakoniatyöntekijät määrittelevät sielunhoidon, millaisia sielunhoitotilanteita tai sielunhoitoasiakkaita he arkityössään kohtaavat sekä millaisena he näkevät oman roolinsa sielunhoitajina.

Tämä tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmänä oli teemahaastattelu ja aineiston analyysimenetelmänä sisällönanalyysi. Aineisto kerättiin keskisuuren pirkanmaalaisen seurakunnan diakoniatyöntekijöiltä. Tutkimukseen osallistui viisi diakoniatyöntekijää.

Tutkimuksen päätuloksina oli, että sielunhoidon määrittelyssä oli hengellinen ja kokonaisvaltainen aspekti. Sielunhoitokohtaukset nähtiin tilanteen ja sisällön näkökulmasta. Sielunhoitajan identiteetti jakaantui aloitteellisiin ja passiivisiin ominaisuuksiin. Sielunhoidon asiakas profiloitui iän, elämäntilanteen sekä aktiivisten ja passiivisten ominaisuuksien mukaan. Sielunhoidon merkitys jakaantui merkitykseen sielunhoitajalle ja merkitykseen asiakkaalle.

Tärkeimmät johtopäätökset olivat seuraavat. Sielunhoitajan ja asiakkaan väliset kohtaamiset voivat syntyä moninaisissa tilanteissa, joten valmius sielunhoitoasiakkaiden kohtaamiseen tulee olla päivittäistä. Diakoniatyöntekijöiden sielunhoidollinen identiteetti on vahva, mutta he tarvitsevat siitä huolimatta tukea ja koulutusta tekemäänsä sielunhoidolliseen työhön.

Asiasanat: sielunhoito, diakoniatyö, kvalitatiivinen tutkimus, diakonia-asiakas

ABSTRACT

Pajunen, Minna-Liisa

Pastoral Care in Practical Deaconal Work – Interview research about the deacons' impression of pastoral care in Pirkanmaa regional parish.

42 p. Language:Finnish. Pieksämäki, Spring 2010.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services, Deacon

The purpose of the study was to find out how deacons experienced pastoral counselling in practical deaconal work in the Evangelical Lutheran Church. In this study it was discussed how deacons defined pastoral care and what kind of situations and customers deacons met in their everyday work. Additionally, one part of the research was to study how deacons saw themselves as workers of pastoral counselling.

The thesis was a qualitative research carried out by theme interviews. The data was analysed by grouping the material and analysing the contents. Five deacons from a mid-sized parish were interviewed.

The main results of the study can be described as follows. Pastoral care definition contained both spiritual and secular aspects. The pastoral care meeting was seen in terms of both the situation and the contents. The professional characteristics of pastoral care workers were divided into active and passive parts. Similarly, pastoral care customers and pastoral care importance were also analysed based on the opinions of the deacons interviewed.

Conclusions of the study were that the pastoral care contacts between deacon and customer may arise in various situations, and the deacon has to be prepared for this. Deacons have strong professional identity, but nevertheless they need support and training for the pastoral care work.

Keywords: pastoral care, deacon work, qualitative research, deacon customer

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	SIELUNHOITO	7
	2.1 Sielunhoidon määrittelyä	7
	2.2 Sielunhoidon suuntauksia	9
	2.3 Sielunhoitajan haasteet	13
3	DIAKONIATYÖ	15
	3.1 Diakoniatyön yhteiskunnallinen ulottuvuus	15
	3.2 Sielunhoidon tarve diakoniatyössä	17
4	TUTKIMUKSEN ETENEMINEN	19
	4.1 Tutkimustehtävä	19
	4.2 Tutkimusaineisto ja aineistonkeruumenetelmä	19
	4.3 Haastatteluaineiston sisällönanalyysi	21
	4.4 Tutkimuksen luotettavuus	22
5	SIELUNHOIDON MÄÄRITTELY JA SIELUNHOIDON OSAPUOLET	23
	5.1 Sielunhoidon määrittely	23
	5.1.1 Sielunhoito hengellisesti rajattuna	23
	5.1.2 Sielunhoito kokonaisvaltaisesti ymmärrettynä	24
	5.2 Sielunhoitajan identiteetti	25
	5.2.1 Sielunhoitajan aloitteelliset ominaisuudet	26
	5.2.2 Sielunhoitajan passiiviset ominaisuudet	27
	5.2.3 Sielunhoitaja osana diakonian työyhteisöä	28
	5.3 Asiakkaan identiteetti	28
	5.3.1 Asiakkaan ikä ja elämäntilanne	28
	5.3.2 Asiakas aktiivisena osallistujana	29
	5.3.3 Asiakas passiivisena osallistujana	30
6	SIELUNHOITOKOHTAAMINEN JA SEN MERKITYS	31
	6.1 Sielunhoitokohtaaminen	31
	6.1.1 Sielunhoitotilanne	31
	6.1.2 Sielunhoitokohtaamisen sisältö	32
	6.2 Sielunhoidon merkitys	35
	6.2.1 Merkitys sielunhoitajalle	35
	6.2.2 Merkitys asiakkaalle	36
7	TUTKIMUSTULOSTEN POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	37
	LÄHTEET	39

LIITE 1: Haastattelun teema-alueet

1 JOHDANTO

Diakoniatyön kenttä evankelisluterilaisessa kirkossa on hyvin laaja ja monipuolinen. Diakoninen auttamistyö kuuluu kirkon perustehtävään. Diakoniatyö on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Diakoniatyön haasteet kasvavat koko ajan muuttuvassa yhteiskunnassa ja kirkossa. Diakoniatyö on viime vuosikymmeninä käynyt läpi sellaisen rakennemuutoksen, että sen painopiste ei ole enää vanhuksille suunnatussa terveydenhoitopalveluissa, vaan asiakaskuntana ovat nykypäivänä valtaosaltaan työikäiset. Kirkon diakoniatyöntekijät kohtaavat jatkuvasti asiakkaita, jotka kärsivät pitkäaikaistyöttömyyden tai syrjäytyneisyyden aiheuttamasta ahdistuksesta. (Monikasvoinen kirkko 2008; Kääriäinen i.a.)

Diakonisen auttamisen painopisteen muuttuessa avun piiriin hakeutuvat yhä enemmän henkisen avun tarpeessa olevat ihmiset. Asiakkaat kärsivät raskaiden elämäntilanteiden keskellä ja etsivät lohtua elämänsä toivottomuuteen. Vaikeat ihmis- ja perhesuhteet, taloudelliset ongelmat sekä elämän eri kriisit saavat asiakkaissa aikaan sellaisen henkisen lohduttomuuden tilan, jonka auttamiseksi eivät riitä perinteiset leivät ja laastarit. Tähän tarpeeseen on vastattava tavalla, joka auttaa asiakasta pintaa syvemmillä. Henkinen hätä on sen kaltaista, johon ihmisen ei tulisi jäädä yksin ja siksi diakoniatyöntekijät ovatkin avainasemassa auttamaan asiakkaitaan myös sielunhoidollisella tavalla. Sielunhoito tuo auttamistyöhön hengellisen ulottuvuuden, jossa suurin avunantaja onkin inhimillisen rajan ylittävä rakastava Jumala.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää diakoniatyöntekijöiden käsityksiä sielunhoidosta käytännön diakoniatyössä. Tutkimus tulee tarpeeseen selvittäessään diakoniatyöntekijöiden taholta tapahtuvan sielunhoidon luonnetta ja merkitystä diakoniatyössä. Millaista on sielunhoidollinen auttaminen diakoniatyön arjessa? Tutkimuksen tavoitteena on saatujen tulosten avulla korostaa sielunhoidollisen auttamisen merkitystä diakonian kentässä sekä tuoda esiin hengellisen avun tarvetta moninaisten asiakkaiden elämänkulun tukemisessa.

Aikaisempia tutkimuksia sielunhoidosta diakonian alueella on tehty muutamia. Johanna Räsänen on tutkinut sielunhoitoa selviytymisen tukena sairaudessa ja kriiseissä. Kyselytutkimus on tehty vuonna 2005 ja se on suunnattu terveydenhuollon potilaille ja työntekijöille. Räsäsen tutkimus osoittaa, että sielunhoidolla nähtiin olevan oma tilansa ja tehtävänsä myös terveydenhuollon kentässä. Räsäsen mukaan tutkituista potilaista yli puolet kaipasi papin tai diakonin kanssa tapahtuvaa sielunhoitosuhdetta, jossa voisi keskustella sairauksista, menetyksistä, elämänkriiseistä ja kuoleman kohtaamisesta. (Räsänen 2005, 3.)

Toinen sielunhoitoa käsittelevä tutkimus liittyy psalmien käyttöön sielunhoidossa. Milla Aalto-Vainion tutkimus Psalmien käyttö sielunhoidossa diakoniatyöntekijöiden kertomana tutki, miten diakoniatyöntekijät käyttävät psalmeja sielunhoidossa. Tutkimustulokset osoittavat heidän käyttäneen psalmeja sielunhoidossa asiakkaiden tukemisessa elämän kipukohtissa. Psalmeja käytettiin apuna asiakkaiden tunteiden työstämisessä sekä heidän lohduttamisessa raskaiden elämäntilanteiden kuten sairauksien, surun tai ahdistuksen keskellä. (Aalto-Vainio, 2009.)

Paavo Kettunen on tutkinut diakoniatyön asiakaskontakteja 2000-luvun vaihteessa. Seurakuntien diakoniatyö on muuttunut siten, että asiakaskunta on lisääntynyt ja sen painopiste on muuttunut. Enää ei kohdata pelkästään eläkeikäisiä kotikäynneillä vaan myös työikäisiä vastaanotoilla. Tutkimus osoittaa, että seurakuntien diakoniatyön asiakkaista suurin osa (89 %) koki saaneensa kohtaamisista apua. Asiakkaat olivat Kettusen mukaan tyytyväisempiä diakoniatyöntekijöiden toimintaan auttajina kuin työntekijät olivat itseensä. Autetuksi tuleminen synnytti asiakkaissa myönteisiä asenteita kirkkoa ja diakoniatyötä kohtaan. Kettunen korostaa, että ihmisen itsearvostuksen kannalta diakonisella auttamistyöllä on keskeinen merkitys. (Kettunen, 2001b.)

2 SIELUNHOITO

2.1 Sielunhoidon määrittelyä

Sielunhoidon ymmärtäminen ei ole yksiselitteistä, se on sidoksissa diakonian ja sielunhoidon keskinäisen yhteyden määrittelemiseen. Teologian tohtori Pirjo Hakalan mukaan kuvaukset diakonian ja sielunhoidon keskinäisistä suhteista vaihtelevat, koska yksiselitteistä määritelmää sielunhoidosta ei ole. Suppeasti on voitu määritellä, että sielunhoito on rajautunut hengellisiin kysymyksiin tai ihmisen jumalasuhteeseen liittyviin asioihin. Laajempi näkemys sielunhoidosta voidaan nähdä kokonaisvaltaisena ihmisen auttamisena, ilman, että määriteltäisiin auttamisen muotoja tai että kohtaamisen sisältöjä rajattaisiin. (Hakala 2002, 237; Sainio 1987, 54.)

Uudempi sielunhoitokirjallisuus käsittelee aihetta avarasti. Sielunhoidolla on ikään kuin oma kielensä, vaikka siinä hyödynnetään erilaisten terapioiden auttamismenetelmiä. Sielunhoito on keskusteluapua missä käytetään psykologista ja teologista tietoa. Joensuun yliopiston käytännöllisen teologian lehtori Jouko Kiiski korostaa tässä yhteydessä terapeuttisen tietämyksen ja osaamisen merkitystä, jotta sielunhoidon asiakas tulisi parhaalla mahdollisella tavalla autetuksi. Sielunhoidossa pidetään kuitenkin tärkeänä menetelmiä, jotka nousevat omasta kirkollisesta ja hengellisestä perinnöstä. Hakalan mukaan sielunhoidolliseen auttamistyöhön voidaan luontevasti nivoa Raamattu, rippi, rukous ja virret. Vaikka sielunhoitotilanteessa ei käsiteltäisi Jumalaan ja hengellisiin asioihin viitattavia teemoja, ovat ne läsnä sielunhoitajan valmiutena käsitellä asiakkaan hengellisiä asioita sekä sielunhoitajan omassa arvomaailmassa. Tavoitteellinen sielunhoito pitää sisällään ihmisen tukemisen jokapäiväisissä arjen huolissa. Asiakastilanteissa voidaan käsitellä muun muassa moraaliin, hengellisiin asioihin, persoonaan tai ihmissuhteisiin liittyviä kysymyksiä. (Hakala 2002, 237; Kiiski 2008.)

Johanna Räsäsen tekemässään kyselytutkimuksessa määrittelee sielunhoidon kristillisestä uskosta nousevana toimintana. Puhuttaessa ammatillisesta sielun-

hoidosta tarkoitetaan diakoniatyöntekijän tai papin antamaa luottamuksellista keskusteluapua. Keskusteluissa voidaan jakaa lähimmäisen taakkaa hänen erilaisissa elämäntilanteissaan ja elämänongelmissaan. Sielunhoitotilanteeseen voidaan Räsäsen mukaan luontevasti liittää Hakalan mainitsemien rukouksen ja ripin lisäksi myös ehtoollisen vietto. Sielunhoidoksi voidaan laajasti katsottuna ajatella ihmisten välinen kanssakäyminen, jossa jaetaan lähimmäisen taakkaa kuuntelemalla ja keskustelemalla. Sielunhoidon palveluista ei peritä maksua. (Räsänen 2005, 25; Heikinheimo 2006, 220.)

Luterilaisessa uskonnontulkinnassa sielunhoito realisoituu ajatukseen ihmisen kutsumuksena tapahtuvasta rakkauden palvelusta. Luterilaisen uskontulkinnan mukaan sielunhoito on ihmisen kutsumuksena tapahtuvan rakkauden palvelun realisoituminen. Ei riitä, että auttajalla on hyvä tahto ja tarkoitus. Avun pitää kohdata lähimmäisen todelliset tarpeet. Oikeus toimia auttajana vaatii auttajalta tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä toimivia työvälineitä. Koulutus ei kuitenkaan yksin riitä, tarvitaan omakohtaista otetta ja kokemusta. Luther on opettanut Jeesuksen esimerkin mukaan, että niin kuin Jeesus on tehnyt sinulle, toimi myös sinä lähimmäisiäsi kohtaan samoin. Astu lähimmäisesi sijaan, ota kantaaksesi hänen sairautensa, syntinsä ja kadotuksensa niin kuin ne olisivat sinun omiasi. Sielunhoidossa on suostuttava sijaisuuteen. (Aalto, Esko & Virtaniemi 1997, 10; Kotila 2006, 15.)

John Vikströmin mukaan vuosisatoja vanhaan kirkon sielunhoitoperinteeseen kuuluu sekä laki ja evankeliumi. Uutta ja kestäväää voi luoda vain evankeliumin hyvä ja vapauttava sanoma, se myös rohkaisee ja antaa voimaa. Virheiden löytäminen ja lain julistaminen ei ole kovin vaativaa, sen sijaan evankeliumin, hyvän sanoman, tulevaisuuden ja toivon julistaminen maahan lyödyille ja rikki revitylle lähimmäiselle on vaikeampaa. Kaikessa sielunhoidossa on tarkoitus herättää uutta toivoa. (Vikström 2004, 64.)

Raamatussa ei mainita sielunhoito-sanaa, minkä takia raamatullisten perusteiden etsiminen sielunhoidolle onkin usein koettu ongelmalliseksi. Vanhassa sekä Uudessa testamentissa on kuitenkin monia viitteitä sielunhoidollisesta auttamisesta, toimintatavoista ja asenteista. Jobin kirjassa avautuu kysymyksiä, jotka

ovat ajankohtaisia tänäänkin kärsimystensä kanssa painivalle sielunhoidon asiakkaalle. Ihmiskunnan yhteinen kokemusperinne epätoivoisesti ahdistuneesta sekä hyvydestä kiittävästä ihmisestä löytyy Psalmien sisällöistä. Jeesuksen omassa toiminnassa oli hyvin selkeä sielunhoidollinen ulottuvuus. Hän kohtasi kärsivän ihmisen keskustellen ja kysellen. Lähimmäisenrakkaus ja armahtavuus olivat aina läsnä. Sielunhoidon teologia ja historia kytkeytyvät yhteen. Eri aikoina tehty sielunhoitotyö on ilmentänyt itsessään tiettyä teologiaa. Käytännön sielunhoitotyötä ei pyritä aina perustelemaan teologisesti, kuitenkin juuri toteutuneessa sielunhoitotilanteessa voidaan nähdä sielunhoitotyön teologia. (Kettunen 1997, 46–47.)

2.2 Sielunhoidon suuntauksia

Jouko Kiiski on jakanut diakoniatyöntekijöiden ja seurakuntapappien tekemän sielunhoitotyön neljään erilliseen kategoriaan. Nämä kategoriat ovat nimetty dialogiseen, diakoniseen, spirituaaliseen ja tavoitesuuntautuneeseen auttamiseen. Eri kategorioiden käyttö ei sulje pois toisiaan. Lähtökohtana kaikessa sielunhoidollisessa auttamisessa on kuunteleminen ja keskustelu, pyrkimys todelliseen kohtaamiseen. (Kiiski 2008,13.)

Dialogisessa sielunhoidossa pyrkimyksenä on sielunhoitajan ja asiakkaan välinen vuorovaikutus, jossa asiakkaan toivotaan saavan oivalluksia ja löytävän ratkaisuja, joilla hän voisi voittaa elämänsä vaikeuksia. Keskusteluavun antaminen ja aktiivinen kuuntelu ovat dialogisen sielunhoidon keskeiset menetelmät. Sielunhoitaja ei tarjoa ratkaisuja, vaan asiakas itse päättää niistä toimenpiteistä, jotka hänen ongelmassaan voisivat auttaa. Intuitiivinen viestintä on dialogisen sielunhoidon ydintä, siinä sielunhoitajalta vaaditaan kiireetöntä läsnäoloa, taitoa kuunnella sekä todellista kiinnostusta ihmisestä. Asiakkaan valitessa sopivaa sielunhoitajaa hän yleensä valitsee auttajan, jonka kanssa hänelle syntyy jo luonnostaan intuitiivinen yhteys. Asiakkaan oma uskomus siihen, että joku tietty ihminen voi häntä auttaa, on väylä onnistuneeseen sielunhoitosuhteeseen. Tunteilla on oleellinen osa dialogisessa sielunhoidon auttamisprosessissa. Sielunhoitaja aistii asiakkaan kanssa käytävistä keskusteluista asiakkaan tunnetiloja,

joita hän pyrkii vastaanottamaan. Auttajan on tärkeää säilyttää riittävä henkinen etäisyys asiakkaaseen, koska sielunhoitaja ei saa liiaksi joutua asiakkaalta tulevien tunteiden valtaan. Ammattitaitoa on käsitellä ja ottaa vastaan niitä kipeitä ja raskaita asioita, joita asiakas välittää, kuitenkin kuormittumatta liiaksi auttamistyöstään. (Kiiski 2009, 83–104.)

Diakonisessa sielunhoidossa asiakkaan kuuntelulla ja sen rinnalla spirituaalisen sielunhoidon käytöllä on merkitys. Asiakkaan kokonaisvaltainen auttaminen korostuu. Aineellinen auttaminen voi tarvittaessa kuulua myös sielunhoitoon. Aineellisen avun antaminen voi luoda asiakassuhteen, jossa apua kaipaava ihminen haluaakin puhua laajemmin omista vaikeuksistaan ja mahdollisesti etsiä kestäviä ratkaisuja ongelmiinsa. Ihmisen kokonaisvaltaisessa auttamisessa yhteistyö sekä verkostoituminen eri ihmisten ja organisaatioiden kanssa on tärkeää. Diakoniatyöntekijä voi aivan käytännön tasolla ohjata ja auttaa asiakasta niiden palveluiden piiriin, joita hän tarvitsee. Diakoninen sielunhoito kuuluu etupäässä diakoniatyöntekijöiden tehtäväkuvaan. Toki muutkin kirkon työntekijät voivat sitä käyttää, mutta diakoninen sielunhoito on melko pitkälle ammatillisesti spesialisoitunutta toimintaa. Erityisen haasteelliseksi toimintamuodoksi diakonisen sielunhoidon tekee sen rajattomuus, sillä työntekijän tehtävänä on tarjota hyvin laaja-alaista apua asiakkaalleen, kuitenkin yhtä aikaa tukien ja kannustan autettavaa itsenäisyyteen ja omatoimisuuteen. Huomioitavaa työmuodossa on se, että asiakas ei tulisi liian riippuvaiseksi auttajastaan. Ihmisen kokonaisvaltaisessa auttamisessa yhdistyy usein työtapoja niin dialogisesta, spirituaalisesta kuin tavoitesuuntautuneestakin sielunhoidosta. (Kiiski 2009, 137–154.)

Spirituaalisessa sielunhoidossa käytetään pääsääntöisesti hengellisiä elementtejä. Näitä ovat asiakkaan öljyllä voitelu, Raamatun käyttö, mahdollisuus ripittäytymiseen, virsien hyödyntäminen ja ehtoollisen nauttiminen. Raamatun käyttö voidaan sielunhoidossa ymmärtää laajana tai suppeana asiana. Laajasti ajateltuna Raamattu on osa jokaista sielunhoitokeskustelua. Lähtökohdiltaan sielunhoito on Raamattuun, Jumalan Sanaan perustuvaa työtä. Suppeammin Raamattua voidaan käyttää konkreettisesti viittaamalla tai lukemalla joitakin tekstin kohtia. Sielunhoito nimenomaan seurakunnan työmuotona konkretisoituu ja ilmentyy hengellisten elementtien käytössä. Spirituaalisessa sielunhoidossa

kyse ei ole vain inhimillisestä keskustelusta, vaan siinä pyydetään apua Jumalalta ihmisen vaikeisiin elämäntilanteisiin. Tänä päivänä kristilliseen perinteesseen kuuluvat asiat eivät ole kaikille tuttuja. Sen vuoksi onkin tärkeää asettaa toiminnan painopiste asiakkaaseen ja hänen tarpeisiinsa. (Kiiski 2009, 107–134; Kilpeläinen 1969, 17–19.)

Tavoitesuuntautuneen sielunhoidon ydin on ratkaisukeskeisessä auttamisessa, ja tähän prosessiin kuuluu läpinäkyvyys eli se, että kumpikin osapuoli tietää mihin ollaan pyrkimässä. Tässä sielunhoidon mallissa asiakkaan kanssa yhdessä asetetaan tavoitteet, joita halutaan saavuttaa, ja luodaan niiden pohjalta toimintasuunnitelma. Tavoitesuuntautuneessa sielunhoidossa pyritään saamaan ihmisen piilevät voimavarat käyttöön. Luottamus asiakkaan voimavaroihin ja kykyihin voittaa elämänsä vaikeuksia on lähtökohta ratkaisukeskeisessä toimintataivassa. Tavoitesuuntautuneessa sielunhoidossa asiakasta kannustetaan koko ajan kohti hyvää elämää. Tämän sielunhoitotavan perusajatus on yksinkertainen, eikä se vaadi sielunhoitajalta erityisosaamista. Välttämätöntä on kuitenkin kiinnostus ihmisen auttamiseen sekä kuuntelu- ja empatiakyky. Tavoitesuuntautuneessa sielunhoidossa arviointi kulkee koko ajan mukana. Tavoitteiden realiteetti ja niiden saavuttamismahdollisuudet, asiakkaan elämäntilanne, sielunhoitoprosessi ja työntekijän rooli ovat arvioinnin kohteina. Arvioinnista saadun tiedon avulla voidaan keskittyä käyttämään asiakkaan hyväksi havaitsemia työtapoja. Asiakkaan antama palaute auttaa myös sielunhoitajaa kasvamaan omassa työssään. Jumala on luonut ihmiseen tavoitteellisuuden ja tätä ominaisuutta myös Jeesus käytti. Näin Hän toimi muun muassa kysyessään sokealta Bartimaiokselta, mitä tämä toivoi Jeesuksen hänelle tekevän. Jeesuksen elämä kaikkiaan täällä maan päällä oli hyvin tavoitteellista toimintaa. (Kiiski 2009, 157–202.)

Diakonissa, psykoterapeutti Jaana Svinhufvud toteaa laatuvaatimusten kasvavan sielunhoidossa sitä myötä, mitä haasteellisimpia ja vaikeampia elämäntarinoita ja tilanteita työssään kohtaa. Sielunhoitotilanteet voivat olla edeltäpäin sovittuja tai ne voivat olla epävirallisia. Sielunhoidon vaikutuksen voi havaita heti, ja toisaalta sielunhoidon kokemus voi kantaa vuosikymmenten päähän.

Sielunhoitoa voidaan antaa niin yksilö- kuin ryhmätilanteissakin. (Svinhufvud 2008, 18–19.)

Kuunteleminen sielunhoidossa pitää sisällään paljon. Se on asiakkaan rinnalle asettumista ja hänen kunnioittamista Jumalan luomana, ihmisenä joka on arvokas. Se on kuuntelua mistä asiakas puhuu ja mitä hän jättää kertomatta. Huomioitavaa on, mikä asiakkaan kokemuksissa on raskasta, mikä puolestaan keventää tai mitkä asiat ovat hänelle voimaannuttavia. Kuuntelussa pitää tunnistaa myös oma sisäinen olo. Tunteita kannattaa peilata omaan mielen maisemaan. Kehon kielen kuuntelu on merkityksellistä, siinä havainnoidaan niin sielunhoidon asiakkaan kuin myös sielunhoitajan reaktioita. Kuulemisessa tapahtuu sisäistä ymmärtämistä, siinä syntyy oivalluksia ja asioiden hahmottamista. (Svinhufvud 2008, 18–19.)

Sielunhoito, jossa käytettäisiin musiikkiterapian keinoja, on vähäistä. Musiikki sielunhoitotilanteessa voi toimia turvatekijänä, joka suojaa sielunhoidon asiakasta. Musiikilla halutaan tuoda esiin autettavan omat tunteet. Se ei ole ohjauksen tai opetuksen väline. Lähtökohtainen ajatus on Jumalan parantavasta voimasta nouseva kasvu ja eheytyminen. Sielunhoidossa musiikkiterapia toimii samalla tavalla kuin virret jumalanpalveluksessa. Ihmisen sisimmän kielen tulkina toimivat sanat ja sävelet, ne antavat ikään kuin ihmiselle äänen. Tällaisessa kokemuksessa ihminen voi löytää lohdutusta, ylistää Jumalaa tai kokea yhteyttä muiden kanssa. (Punelpuro 2008, 20; Heikinheimo 2006, 223.)

Psykologian professori Markku Ojanen luonnehtii sielunhoidon kohdistuvan muun muassa siihen, minkä ihminen kokee ja ilmaisee painavan hänen mieltään, synnyttävän ahdistusta, masentavan tai tekevän jollakin muulla tavalla elämästä vaikeaa ja raskasta. Sielunhoidon kannalta olennaista on, että asiakas ilmaisee tarpeensa siihen. Sielunhoito ei voi tapahtua sielunhoitajan ulkoapäin arvioiman käsityksen mukaan. Joskin sielunhoitotilanteessa kokenut sielunhoitaja saa asiakkaasta paljon sellaista tietoa, johon hän osaa tarttua vaikka asiakas ei sitä suoranaisesti ilmaise. Ongelmien universaalinen luonne auttaa myös kokenutta sielunhoitajaa aavistamaan ja tietämään asiakkaan ongelmia. Sielunhoito voi kohdentua ihmisen sieluun varastoituneen häpeän, syyllisyyden tai

ahdistavan muiston käsittelemiseen. Kristityn hengellisen kasvun käännekohtiin ja ratkaisuihin, jotka vaikuttavat merkittävästi elämään ja tulevaisuuteen saattaa myös liittyä sielunhoidollisia ongelmia. (Ojanen 1998, 260–262.)

2.3 Sielunhoitajan haasteet

Sielunhoitajan tehtävä on moniulotteinen ja haasteellinen. Hänen tehtäviinsä kuuluu paitsi sielunhoitoasiakkaiden kohtaaminen, myös vastuu omien sielunhoitotaitojen kehittämisestä. Virtaniemi ja Käyhty korostavat Sielunhoidon Käsi-kirjassa sielunhoitajan oman hengellisen elämän ylläpitämisen merkitystä. Sielunhoitajalle on tärkeää, että hän huolehtii omasta ajastaan lukien Raamattua ja rukoillen Jumalan edessä, mikä johtaa parhaimmillaan siihen, että hänen olemuksensa samaistuu Jeesukseen Kristukseen ja näin ollen hänen hengellinen elämänsä tukee apua etsivää. (Virtaniemi & Käyhty 1997, 262–268.)

Arkipäivän tilanteissa tämä Kristuksen elävänä muistuttajana toimiminen tapahtuu Virtaniemen ja Käyhdyin mukaan kahdella tavalla, konfrontoimalla ja inspiroimalla. Konfrontaatio tarkoittaa ristiriidan osoittamista, joka haastaa asiakkaan syntien tunnustamiseen ja katumukseen. Inspiraatio puolestaan rohkaisee suuntaamaan katseen rohkeasti ja luottavasti tulevaisuuteen ja Jumalan armoon. Tällä tavalla Jumalan ansaitsemattoman armon löysi myös Luther aikaan. (Ghiselli 2006, 70–71; Virtaniemi & Käyhty 1997, 262–268.)

Jäsentäessään ammatillista minäänsä sielunhoitajan toimintaan kuuluu määrittely kenelle hän on sopiva sielunhoitaja ja millaisissa tilanteissa. On tärkeää, että sielunhoitaja on riippumaton asiakkaastaan, riippumattomuus vaarantuu jos osapuolet ovat kovin tuttuja toisilleen. Sielunhoidon toteutumisessa on olennaista kokemus vapaudesta, se mahdollistaa kummallekin osapuolelle vapaan ajattelun, tuntemisen ja luovuuden. Sielunhoitosuhde tarvitsee syntyäkseen molemminpuolista vapautta, hoitavaa läsnäoloa ja auttavaa vuorovaikutusta, nämä tekijät toimivat sielunhoidollisen keskustelun perustana. Sielunhoitajan tehtävässä on tärkeää perehtyä siihen, mitä häneltä odotetaan. Onko mahdollinen

asiakas sellainen, että hän voi tulla autetuksi vai voisiko joku toinen auttaa asiakasta paremmin. (Virtaniemi & Käyhty 1997, 262–268; Peura 2006, 103.)

Pastori-terapeutti Seppo Jokinen luonnehtii sielunhoitajan merkitystä rukousaiheiden etsijänä. On tärkeää löytää mahdollisimman tarkkoja ja yksityiskohtaisia rukousaiheita, joita sielunhoitaja voi rukouksissa kantaa Jumalan eteen. Käytännössä sielunhoitajan pitäisi pystyä nimeämään asiakkaan vammat ja löytämään konkreettiset elämäntilanteet, joissa vammat ovat syntyneet. Tämä on hankala tehtävä, mutta Seppo Jokisen mielestä ensiarvoisen tärkeää. Koska konkreettisesti vamman aiheuttaman elämäntilanteen löytyminen mahdollistaa rukoushoidon kohdistamisen suoraan haavaan. (Jokinen 2004, 17–18.)

3 DIAKONIATYÖ

3.1 Diakoniatyön yhteiskunnallinen ulottuvuus

Suomessakin on vallalla uusliberalistinen yhteiskunnallinen ajattelu, jossa hyvinvointivaltio on ikään kuin voittoa tavoitteleva liikeyritys ja työ ihmiselle itsekkyyden lähde. Uusliberalistinen ajattelu korostaa ihmisen selviytymistä omin avuin, työn tekemisen kautta. Tässä ajattelutavassa ihmisen riippuvuus hyvinvointivaltiosta saadaan mahdollisimman vähäiseksi. Ihmisen omillaan pärjäämisen keskeinen ihanne on markkinoiden ja markkinatoimijoiden mahdollisimman suuri vapaus. Ihmisen itsenäistä selviytymistä tavoittelevan ajattelun lisäksi uusliberalismiin kuuluu talouden ensisijaisuuden korostaminen. Yhteiskunnan varoilla tuotettavista palveluista, esimerkiksi sosiaalipalveluista pyritään saamaan taloudellisessa mielessä hyödyllisiä tuloksia. Rahan rooli esimerkiksi hoivapalveluissa korostuu entisestään, hoiva yksityistyy, kaupallistuu ja kuluttajistuu. Jos tuloksellisuutta ei tämän ajattelutavan mukaan synny, niin voidaan ajatella, että hyvinvointivaltio on tehoton. Kannattamaton toiminta joutuu tarkkailuun ja sen toiminta muuttuu uhanalaiseksi, vain kannattava toiminta saa olemassaolon oikeutuksen. (Arajärvi & Särkelä 2008; Jokinen & Juhila 2008, 49–50.)

Tällaisessa hyvinvointivaltion yhteiskunnallisessa muutoksessa diakoniatyöllä on perinteisen auttamistyön rinnalla tärkeä tehtävä. Tätä tehtävää voidaan kutsua profeetalliseksi sielunhoidoksi; siinä asetetaan julkisessa keskustelussa heikommassa asemassa olevan puolelle sekä nostetaan epäkohtia esiin. Sielunhoito on laajentunut 1990-luvulla yhteisölliseen suuntaan, ja kansainvälisessä sielunhoitokeskustelussa sekä sen käytännön toiminnassa on alettu huomioida eri tavoin sorrettujen ryhmien ja yksilöiden äänen kuuleminen. Sielunhoidossa uudet oikeana pidetyt ja yleisesti hyväksytyt näkökulmat haastavat sielunhoitajat tuomaan julkiseen tietoisuuteen työssään kohtaamiaan ongelmia. Tämä sosiopoliittinen sielunhoidon ulottuvuus ei ole painottunut suomalaisessa sielunhoidon koulutuksessa ja kirjallisuudessa, vaikka sosiopoliittinen sielunhoito kuuluukin auttamisen ytimeen kontekstistaan riippumatta. Ihmisen kokonais-

valtainen auttaminen vaatii myös pyrkimystä vaikuttaa eriarvoisuutta ja hätää ylläpitäviin rakenteisiin. Käytännön diakoniatyössä edellä mainittu vaikuttaminen voisi olla esimerkiksi verkostojen luomista yhteiskunnan vaikuttajien, median sekä suurten yritysten suuntaan, joiden ratkaisut voivat vaikuttaa suoraan tai välillisesti heikoimmassa asemassa olevaan. (Hakala 2007, 246–252; Kettunen 2001, 56–57.)

Yksityisen vastuun diskurssin peruspilareita on uusliberalismi. Yksityisen vastuun diskurssissa esimerkiksi sosiaalityö ajatellaan asiakkaan aktivoimiseksi ja vastuuttamiseksi. Sosiaalityötä tekeville ammattilaisille asetetaan myös tuloksiin tähtääviä tavoitteita. Tämä tavoitteellisuus asettaa paineen keskittyä niihin asiakkaisiin, joilta voidaan odottaa saavutettavan tuloksia. Ne, jotka eivät täytä mahdollisia tulostavoitteita, ovat vaikeasti aktivoitavia. Tällaiset ihmiset ovat todellisen syrjäytymisuhan kohteita. Yhteiskunnallisen tukiverkon läpi putoajia on paljon. Näille ihmisille ainoa apu on kirkon diakoniatyön kautta saatava helpotus. Paavo Kettusen tutkimuksessa Leipää vai läsnäoloa, ilmaistaan symbolisesti asiakasryhmä, jonka mahdollinen auttaminen ei enää lakiin perustuvien kriteereihin mahdollistu, he ovat sosiaalitoimiston loppuun käsittelemät. (Jokinen & Juhila 2008, 49–50; Kettunen 2001, 56–57.)

Ihmisten aineellinen hätä on kasvanut vuosi vuodelta. Yhteiskunnan kahtiajako lisääntyy kiivaasti. On kansalaisia, joilla taloudellisesti ja valtavirtakulttuurin luoman ihanteen mukaan menee hyvin, ja sitten on kansalaisia, jotka eivät ole valtavirtakulttuurin keskiössä, eivät edes pääsemässä asetettuihin ihanteisiin. Tämän vuoden yhteisvastuukeräys on myös merkki siitä, millaisten yhteiskunnallisten ongelmien edessä olemme. Kirkon yhteiskunnallinen työ kantaa vastuutaan tämän vuoden keräyksellä muun muassa vähävaraisista perheistä. Näiden aineellisten avuntarpeiden lisäksi voidaan vain arvailla, mikä on ihmisten hengellisen ja henkisten tarpeiden määrä.

Viimeisellä luukulla -tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta kuvaa diakoniatyön sisällön laaja-alaisuutta. Tässä tutkimuksessa hengellinen auttaminen nähtiin kahdesta erilaisesta näkökulmasta. Taloudellinen auttaminen kokonaisuudessaan voitiin kokea perustuvan hengel-

lisyyteen ja se toimi myös tärkeimpänä motivoijana auttamistyölle. Taloudellisella auttamisella voitiin toteuttaa Jeesuksen esimerkkiä ja lähimmäisenrakkautta. Toisaalta taloudellisessa auttamisessa hengellinen auttaminen nähtiin auttamisen välineenä. Rukous talousongelmien puolesta oli hengellisen auttamisen yksi esimerkki. Rukouksen lisäksi käytiin sielunhoidollisia keskusteluja ja ohjattiin asiakasta jumalanpalveluksiin sekä erilaisiin seurakunnan tarjoamiin toimiin. Taloudellisessa avustamisessa hengellisillä elementeillä voitiin löytää asiakkaalle voimavaroja, joilla hän kestäisi ja jaksaisi heikon taloudellisen tilanteen luomat paineet. (Juntunen, Grönlund & Hiilamo 2006, 79–89.)

3.2 Sielunhoidon tarve diakoniatyössä

Kettusen Leipää vai läsnäoloa -tutkimuksessa kävi ilmi, että diakoniatyöntekijöiden omassa työnäkemyksessä painottui kaikista eniten juuri sielunhoito. Diakoniatyössä sielunhoidossa pyritään lieventämään kärsimystä ja auttamaan elämän eheytyemisessä. Diakoniatyöntekijä on ikään kuin astia, johon voi kaataa huolensa ja hätänsä. Tämän astian vieressä on mahdollista tarkastella ja ratkoa huoliaan sekä saada keskusteluapua. (Kettunen 2001, 72–73.)

Sielunhoidollinen työ voi auttaa diakonia-asiakkaita monella tapaa. Kirkkohallituksen diakonian ja yhteiskuntatyön johtaja, TT Juhani Veikkola kuvailee sielunhoitoasiakkaiden kamppailevan mm. syyllisyyden tunteiden kanssa. Nämä asiakkaat kokevat syyllisyyden kahleena ja tuhoavana voimana elämässään. Sielunhoito voi tuoda evankeliumin kautta avun tällaiseen syyllisyyteen. Tämän lisäksi Veikkola mainitsee asiakkaiden kamppailevan epäonnistumisen tunteen ja häpeän kanssa. Heidän itsetuntonsa on usein elämäkokemusten kautta haavoittunut ja näin eheä kuva itsestä on vammautunut. Diakonian tärkeä tehtävä onkin sielunhoidon kautta auttaa eristävästä häpeän ja alemmuuden tunteesta kärsivää ihmistä ulos. Sielunhoito voi antaa vastalääkettä häpeään, se on hyväksyntää, osallisuutta ja elämään kutsumista. Jotta ihminen tulisi kokonaisvaltaisesti autettua, niin sielunhoidollisesti kuin myös aineellisesti hän tarvitsee myös puolestapuhujan. Diakoniatyön yksi tärkeä vastuualue on välittää niin seurakunnalle kuin yhteiskunnan päättäjillekin heikommassa asemassa olevien

ihmisten problematiikkaa. Seurakunta yhdessä voi kantaa muun muassa rukouksin toistensa vaikeuksia. Yhteiskunnallisille päättäjille on puolestaan hyvin tärkeä kertoa kokemusperäistä tietoa eri päätösten ja toimintojen vaikuttavuudesta yksilö ihmisen kohdalla. (Gothoni 2007, 261; Veikkola 2001, 80–91.)

Kirkon strategia vuoteen 2015 antaa lisähaasteen diakonian sielunhoitotyölle paitsi siinä, että kirkon ääni tulee kuulluksi yhteiskunnallisessa arvokeskustelussa, niin myös ihmisten kohtaamisessa. Strategiaan on kirjattu ajatus kirkon valmiudesta kohdata ihmisten etsintä ja pohdinta uskon perustaa koskevissa kysymyksissä. Sielunhoidollisella näkökulmalla on näissä keskusteluissa tärkeä merkityksensä. Moniarvoistuva yhteiskuntamme varmasti lisää ihmisten monenlaisia pohdintoja liittyen juuri uskontoon, moraaliin ja eettisiin kysymyksiin. (Meidän kirkko – Osallisuuden yhteisö 2007, 37.)

Yksinäisyys on monelle diakoniatyön asiakkaalle jokapäiväistä. Ympärillä pyöriivistä ihmisistä huolimatta moni kokee, ettei ole kenellekään tärkeä. Sielunhoidossa kohdattavien ihmisten on usein vaikea nimetä sitä, mikä elämästä puuttuu. Se voi olla syvemmän hengellisyyden kaipuu, juurettomuus tai tarkoituksen elämäntarkoituksen puuttuminen. Diakoniatyön sisällä tapahtuvassa sielunhoitotyössä uskotaan muutoksen mahdollisuuteen, siihen, että kohtaamiset ja vuoropuhelu ovat merkityksellisiä. Diakoninen sielunhoito ei voi pohjautua vain jonkin sielunhoidon suuntauksen mukaan. Auttamisessa on huomioitava auttamistyön konteksti, koska sillä on vaikutus sielunhoidon mielekkääseen toteutumiseen. Diakonisessa sielunhoidossa kahdenkeskisen keskustelu- ja muun avun lisäksi diakoni voi rakentaa asiakkaille tukiverkostoja, joissa he saavat tukea ja apua toisiltaan. (Gothoni 2007; Hakala 2007.)

4 TUTKIMUKSEN ETENEMINEN

Opinnäytetyöni aiheena on sielunhoito käytännön diakoniatyössä. Päädyin aiheeseen koska sielunhoito on keskeinen alue kirkon toiminnan kentässä. Yhteiskunnassa vallitseva henkinen, aineellinen ja hengellinen köyhyys näkyy yksilötasolla diakoniatyön sisällä tehtävässä sielunhoidossa. Sielunhoidolla voidaan päästä käsiksi yksilöihmisen henkiseen sekä hengelliseen ongelmakenttään. Voidaan ajatella, että sielunhoidossa esiin tulevat ongelmat korreloivat yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Tähän vallitsevan ajan hengen ”kuvajaiseen” katsominen on yksi diakoniatyön osa-alue.

4.1 Tutkimustehtävä

Tämä tutkimus selvittää evankelisluterilaisen kirkon diakoniatyöntekijöiden käsityksiä sielunhoidosta käytännön diakoniatyössä. Tutkimus vastaa siihen, miten diakoniatyöntekijät määrittelevät sielunhoidon, millaisia sielunhoitotilanteita tai sielunhoitoasiakkaita he arkityössään kohtaavat sekä millaisena he näkevät oman roolinsa sielunhoitajina.

4.2 Tutkimusaineisto ja aineistonkeruumenetelmä

Tavoitteeni oli valita tutkimuskohteeksi Pirkanmaan alueelta jäsenmäärältään yli 20 000 ihmisen seurakunnan diakoniatyöntekijät, koska tiesin sen suuruisissa seurakunnissa olevan diakoniatyöntekijöitä tutkimukseeni sopiva määrä. Listatuani sen kokoiset seurakunnat päätin valita niistä itselleni maantieteellisesti sopivimman. Valitsemani seurakunta on alueellisesti laaja uusien kuntaliitosten myötä ja näin ollen pitää sisällään laajan kirjon diakoniatyön asiakkaita niin maaseudulta kuin kasvavasta ja elinvoimaisesta kaupungistakin.

Valittuani seurakunnan otin yhteyttä sen johtavaan diakoniatyöntekijään. Häneltä anoin luvan haastatteluihin. Luvan saatuani lähestyin kuutta diakonia sähkö-

postilla kertoen tutkimuksestani ja tiedustellen heidän halukkuuttaan osallistua siihen. Sain vastauksia viisi, ja heistä kaikki olivat valmiita osallistumaan haastatteluun. Myönteisten vastausten jälkeen otin jokaiseen haastateltavaan puhelimitse yhteyttä ja sovoin heille sopivat haastatteluajat. Kesäkuun 2009 aikana tein diakonien haastattelut. Haastattelussa käytin haastateltavien luvalla nauhoitusta. Nauhoitukset litteroin heinä–elokuun aikana. Litteroitua tekstiä syntyi yhteensä 32 sivua.

Tutkimukseni otanta on tarkoituksellisesti suhteellisen pieni, koska laadullinen tutkimus mahdollistaa keskittymisen pieneen haastateltavien joukkoon. Tarkoituksena on analysoida pienikin määrä varsin perusteellisesti. Eskola ja Suoranta eivät aseta tieteellisyyden kriteeriksi suurta aineistoa, vaan korostavat sen laatua. (Eskola & Suoranta 1998,18,61.)

Haastateltavat olivat kaikki sukupuoleltaan naisia. Iältään diakonit olivat 25–58-vuotiaita ja diakoniatyöntekijöinä he olivat toimineet 3–30 vuotta, jolloin heillä oli keskiarvoltaan noin 16 vuoden kokemus diakoniatyöstä.

Valitsin aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun aiheeni luonteen ja monipuolisuuden vuoksi. Koska ei ole olemassa vain yhtä tapaa määrittellä ja käsitellä sielunhoitoa, teemahaastattelu antoi mahdollisuuden aiheen laajaan ja avaraan käsittelyyn. Tämä mahdollisti haastateltavalle tilan tuoda omia tulkintoja ja hänen itsensä antaman merkityksen sielunhoidolle. Aiheen vapaamuotoinen käsittely mahdollisti diakonien omien kokemusten ja ajatusten esilletuomisen sekä mahdollisen pääsyn tarkastelemaan sielunhoitoa syvemmin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75; Hirsjärvi & Hurme 2000, 41.)

Käytin puolistrukturoitua haastattelutapaa ja kohdensin keskusteltavat asiat etukäteen tiettyihin päättämiini teemoihin (ks. LIITE 1). Varmistin haastattelun kuussa, että jokainen teema-alue tuli kussakin haastattelutilanteessa käsiteltyä. Teemojen järjestys ja laajuus sai vaihdella haastateltavien toiveiden mukaan. Haastattelutilanteissa pyrin takaamaan, että haastateltavan oma ääni tuli kuuluksi. Teemahaastattelun vapaamuotoisempi kysymystenasettelu antoi itselleni mahdollisuuden tehdä tarkentavia kysymyksiä, jotka auttoivat minua entistä pa-

remmin ymmärtämään haastateltavan viestiä. Pysin rajaamaan haastattelut niin, etteivät käsiteltävät asiat paisuisi liian suuriksi ja ettei oleellisen tiedon poimiminen muodostuisi analyysivaiheessa liian haasteelliseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75; Eskola & Suoranta 1998, 87; Hirsjärvi & Hurme 2000, 35–36.)

4.3 Haastatteluaineiston sisällönanalyysi

Tutkimuksen toteutuksessa on käytetty laadulliseen tutkimukseen hyvin soveltuvaa sisällönanalyysimenetelmää, joka korostaa aineiston merkitystä analyysia tehtäessä ja määrittäessä tutkimuksen lopputuloksia. Käyttämässäni tutkimusmenetelmässä pyrin sulkemaan pois omat tietoni, havaintoni ja teoriat sielunhoidosta. Tarkoitukseni on ollut etsiä perustietoa ja ymmärrystä diakoniatyössä käytettävästä sielunhoidosta, aineiston kokosin diakonien haastatteluisista, jotka määrittelevät tutkimuksen kulkua. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–113.)

Sisällön analyysin ensimmäisiä vaiheita haastattelujen purkamisen jälkeen oli pelkistettyjen ilmausten etsiminen, niiden alleviivaus ja listaaminen. Pelkistettyjen ilmausten poimiminen auttoi löytämään avainkohtia sielunhoidosta. Pelkistetyt ilmaukset yhdistettiin ja muodostettiin alaluokkia. Alaluokituksia yhdisteltiin niin, että niistä voitiin muodostaa yläluokkia ja taas näistä yhdistellen saatiin muodostumaan kokoavat käsitteet. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–113.)

Tutkimustulokset jakautuivat analyysin päätteeksi kahteen eri ylälukuun, ensimmäinen käsitteli sielunhoidon määrittelyä sekä sielunhoitajan ja asiakkaan erilaista identiteettiä. Molempien sielunhoidollisessa identiteetissä oli havaittavissa sekä aktiivisia, että passiivisia ominaisuuksia. Toinen yläluku käsitteli tarkemmin sielunhoitokohtaamista sekä sen merkitystä. Sielunhoitokohtaamista tarkasteltiin sitä varten muodostuneen tilanteen sekä käsiteltävän sisällön valossa. Sielunhoidon merkitys avautui sekä sielunhoitajalle itselleen, että hänen asiakkaalleen.

4.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimukseni kulun huolellisella seurannalla pyrin tutkielmani luotettavuuteen. Haastatteluissa käytin kahta nauhoituslaitetta, perinteistä kasettinauhoitusta sekä MP3-nauhoitusta, näin pystyin varmistamaan haastatteluaineiston teknisen luotettavuuden. Litteroinnissa noudatin johdonmukaista sääntöä toimien jokaisen litteroinnin kanssa aivan samalla tavalla (Hirsjärvi & Hurme 2000, 185).

Laadullisessa tutkimuksessa suurena haasteena on tutkijan roolin säilyttäminen objektiivisena tarkkailijana ja tutkimuksen tekijänä. Eskola ja Suoranta pohtivat haastattelijan objektiivista roolia ja kysyvätkin, onko edes mahdollista, että tutkija ei antaisi omien asenteiden, arvostusten ja uskomusten vaikuttaa tutkimuksen kulkuun tai käsiteltävään aiheeseen. Toimiessani tutkijan roolissa pyrin huomioimaan ja tunnistamaan omia oletuksiani sekä irrottautumaan niistä tutkimuksen eri vaiheissa. (Eskola & Suoranta 1998, 17.)

Tehdessäni tätä tutkimusta ja arvioidessani sen tuloksia olen ollut tietoinen siitä, että kussakin hetkessä keräämäni tiedot olivat ainutlaatuisia. Haastatteluaineisto on koottu ainutkertaisissa tilanteissa, joissa diakonien ajatukset sielunhoidosta olivat sidoksissa ja liittyivät heidän sen hetkiseen kontekstiin ja ymmärrykseen. Tällaisen haastattelututkimuksen toistettavuus on ongelmallista, koska jokaiselle ihmiselle on kiistatta ominaista, että elämän ja ajan kuluessa hänen ajattelussaan ja toiminnassaan voi tapahtua muutoksia. Tämän tutkimuksen tuloksia arvioitaessa ei voida tehdä suuria yleistyksiä sielunhoidosta käytännön diakoniatyössä Suomen evankelisluterilaisen kirkon sisällä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003, 194.)

5 SIELUNHOIDON MÄÄRITTELY JA SIELUNHOIDON OSAPUOLET

5.1 Sielunhoidon määrittely

Tutkimuksessa diakonityöntekijöiden käsitykset sielunhoidon määrittelystä vaihtelivat. Tutkimuksessa erottui kuitenkin selkeästi kaksi erilaista määrittelyn ajattelumallia. Sielunhoito ajateltiin hengellisen näkemyksen sekä hengellisyyttä laajemman näkemyksen pohjalta.

5.1.1 Sielunhoito hengellisesti rajattuna

Tutkimuksessa kävi ilmi, että haastateltavien mielestä sielunhoito on perinteisellä tavalla hengellisesti määriteltävissä. Haastatteluissa erääksi sielunhoidon määritelmäksi nousi, että sielunhoito on ihmisen perimmäistä oloa koskettavaa, ja se sisältää hengellisiä näkökohtia, keskustelua ja keskittymistä hengellisiin asioihin. Diakonit kokivat, että heidän tehtävänä on pitää esillä armollista kuvaa Jumalasta, esimerkiksi lohtuna asiakkaan syllisyyteen tai muuhun ahdistukseen. Diakonit kokivat, että kaikki asiakastilanteessa tapahtuva asiakkaan ja diakonityöntekijän kohtaaminen ei aina ole sielunhoidollista.

”... mä ajattelen, että ihan mikä tahansa kohtaaminen ihmisen kanssa ei ole sielunhoitoa ihan sanan varsinaisessa merkityksessä, vaan, että et jos siihen liittyy siihen kohtamiseen joku hengellinen ulottuvuus...”

”...jotenkin semmoinen, välittää ihmiselle jotenkin tällaista armollista kuvaa Jumalasta. Että jotenkin se olisi läsnä siinä et joku tämän elementti, me tässä maailmassa...että tässä on muutakin kuin mitä me konkreettisesti nähdään. Jotenkin tällaisen armollisen Jumalan tuominen syllisyyteen ja siihen mikä ihmistä painaa...”

Lisäksi tutkimuksessa kävi ilmi, että keskustelu aineellisesta ja taloudellisesta avusta, kuten vuokra-avusta ja vaateavusta rajautui sielunhoidollisuuden ulkopuolelle. Jokaista asiakkaan ja diakonin kohtaamista ja keskustelua esimerkiksi ihmis- ja parisuhteista tai lasten ongelmista ilman hengellistä ulottuvuutta ei

myöskään pidetty sielunhoitona, vaan sielunhoito nähtiin näistä erilliseksi auttamisen muodoksi.

”...Ruoka-apua ja vaate-apua ja vuokra-apua ja ihan tällaisia konkreettisia taloudellisia asioita. Sitten voi olla tämmösiä ihmissuhdekysymyksiä, parisuhdekysymyksiä, lasten ongelmia, aikuisten lasten ongelmia ja sitten näitä sielunhoitoihmisiä...”

5.1.2 Sielunhoito kokonaisvaltaisesti ymmärrettynä

Edellä kuvatusta poiketen tutkimuksessa kävi ilmi myös, että haastateltavien mielestä sielunhoitoa on vaikea määritellä ja että rima sielunhoitoon on korkealla. Diakonit kokivat, että sielunhoitoa ei voisi rajata vain hengelliseksi, vaan siinä haluttiin toteuttaa kokonaisvaltaisesti diakonista rakkauden palvelua, ihmisen kokonaisvaltaista huomioimista. Asiakaskeskustelut koettiin sielunhoidollisiksi, vaikka keskusteluissa ei olisikaan käsitelty hengellisiä asioita. Sielunhoidossa oli haastateltavien mielestä tärkeää, että kaikki asiakkaan elämän osa-alueet voitiin huomioida ja sisällyttää käytävään keskusteluun. Sielunhoito koettiin osaksi diakoniatyötä, eikä sen koettu erottuvan muusta perustyöstä mitenkään. Esimerkiksi vastaanottokeskustelu sellaisenaan ymmärrettiin sielunhoidoksi.

”...no kyllä se kuitenkin monesti on niin että se on vaan se yksi osa-alue muiden joukossa, eikä se sieltä paljon erotu...”

”...No se on oikeestaan aika vaikea määritellä. Kun mä miellän sillä tavalla, että sitä sielunhoitoa, että se ei välttämättä liity mihinkään hengellisiin keskusteluihin vaan se voi olla ihan jotain muuta-kin, esimerkiksi kotikäynneillä tilastoihin kun pitää merkitä syitä, niin hyvin usein se sielunhoidollinen keskustelu jää merkitsemättä koska se tavallaan sisältyy jo siihen koko saattaa sisältyä, mutta yleensä se kuitenkin on jos se keskustelu on vähän syvällisempää kun minkälainen kunto on tänään tai mihinkä olet seuraavaksi lähdössä, niin sekin voi olla sielunhoidollista keskustelua.”

Tutkimuksessa haastateltavat antoivat sielunhoidon määritelmäksi edellisten lisäksi sen, että sielunhoito on kaiken kaikkiaan henkilökohtainen asia ja, että keskusteluissa käsitellään asiakkaan henkilökohtaisia asioita. Erityisesti asia-

kas keskustelut nähtiin sielunhoidollisina, kun keskusteluissa käsiteltiin syvällisempiä asioita.

”...mulla ei oo juurikaan kokemuksia että asiakas ois jotenkin suoraan sanonut että hän haluaa sielunhoidollista keskustelua, ne on paremminkin tullut siinä muun ohessa että on saatettu mennä myöskin sielunhoidolliseen keskusteluun. Keskusteleen syvemmin hänen tilanteestaan...”

5.2 Sielunhoitajan identiteetti

Tutkimuksessa ilmeni, että sielunhoitajan identiteetin keskeisimpiä asioita olivat oma henkilökohtainen usko Jumalaan ja tietoisuus omasta hengellisentyöntekijän identiteetistä. Diakonien käyttämää sielunhoidollista työtettä voidaan ilmentää kahdella tavalla, jotka kuvaavat haastateltavien joko aloitteellista ja aktiivista suhtautumista sielunhoitoon tai passiivista sielunhoidon otetta, jossa asiakas on aloitteellisempi osapuoli tuomaan esille sielunhoidon tarvetta.

Usko Jumalaan oli haastateltavilla diakoneilla keskeinen asia omassa elämässään. Heille usko oli luontevasti läsnä työssä ja oman uskonvakaumuksen koettiin vaikuttavan sielunhoitotyöhön. Raamatun lukeminen ja oman hengellisen elämän hoitaminen koettiin sielunhoitotyötä tukeviksi asioiksi.

”...Mutta usko vaikuttaa varmasti. Että tota kyllä minä tässä työssäkin haluan pitää esillä henkilökohtaista uskoa ja Jumalan sanaa...”

Toisaalta haastateltavilla oli kokemus siitä, että oma usko ei näkynyt ulospäin sielunhoitotyössä.

”...mutta ei mitenkään välttämättä sellaista mikä erityisesti näkyy ulospäin...”

5.2.1 Sielunhoitajan aloitteelliset ominaisuudet

Haastattelujen perusteella diakonit kokivat itsensä sielunhoitajina aktiivisiksi, rohkeiksi ja aloitteellisiksi. Heillä oli ammattitaitoa joka ilmeni muun muassa siinä, että he tunnistivat asiakkaan sielunhoitotarpeen. Asiakkaiden suunnalta syntyneet tilanteet olivat positiivisia haasteita, mitään sielunhoitoon liittyviä tilanteita ei koettu pelottavina. Haastatteluista kävi ilmi, että haastateltavilla oli valmiuksia kriisityöhön ja rohkeus sielunhoitokeskusteluun. He toimivat aloitteellisesti, rohkaisivat ja mahdollistivat asiakkaiden hengellisten asioiden esille ottamisen. Diakonien aktiivista otetta sielunhoitotyöhön kuvaa heidän odotuksensa siitä, että työ on sielunhoidollista ja se voisi olla isompikin osa diakoniatyöstä. Sielunhoitotyölle haluttiin nykyistä enemmän aikaa.

”...Et mun ei tarvi pelätä sitä tilannetta mihin mä meen...”

”...Mää ajattelen, että se (sielunhoito) varsinkin tänä päivänä se on iso asia, tai se saisikin olla isompikin asia kuin se on...”

Sielunhoitajat kokivat keskeisenä ammattitaitonaan kyvyn pysähtyä ihmisten kohdalle, kuunnella asiakkaita ja luoda sielunhoitotilanteista rauhallisia kohtauksia asiakkaan kanssa. Lisäksi kävi ilmi, että diakonien ammatti-identiteettiin kuuluu ymmärrys heikkoja kohtaan ja ihmisten hyväksyminen sellaisina kuin ovat. Sielunhoitaja ei erottele tai ryhmittele asiakkaita ja hän näkee kaikki asiakkaat samanarvoisina Jumalan edessä. Vielä nousi esille, että diakonin sielunhoitajan identiteettiin kuuluu oleellisena osana, että hän osoittautuu asiakkaiden silmissä luotettavaksi. Sielunhoitajat näkivät omina henkilökohtaisina vahvuuksinaan koulutuksen, pitkän työkokemuksen sekä elämäkokemuksen.

”...että voisin jotenkin kohdata ihmisiä ja osoittautua luottamukselliseksi. Että sitähan ihmiset sitten hakee ennen kuin voi sitten kertoa oikein syvimmistä oloista...”

”...me ollaan kaikki Jumalan edessä samanarvoisia, että siinä joku rajoitus mikä ihmisellä on, niin ei Jumala näe sitä vaan mitä me ollaan ihmisenä...”

Sielunhoitajien kokemus työn luonteesta oli, että sielunhoitotyö vie voimia ja vaatii erityistä jaksamista. Omien voimavarojen puute tai oma elämäntilanne olivat tekijöitä, joilla oli vaikutusta sielunhoitotyössä jaksamiseen. Koettiin myös syyllisyyttä liian harvoista sielunhoitokäynneistä.

”...tota koska se (sielunhoito) vie voimia eri tavalla. Koska juuri se, että siinä on kuitenkin ollaan suurempien ja kipeempien asioiden kanssa tekemisissä. Se vaatii skarppausta ihan eri lailla...”

5.2.2 Sielunhoitajan passiiviset ominaisuudet

Toisaalta tutkimukseen osallistuneet diakonit kokivat, että sielunhoito ei ollut heille ominta aluetta diakonin työkentässä. Diakonit nojautuivat asiakkaaseen ja odottivat, että asiakas kertoo suoraan tarpeensa sielunhoitoon, eivätkä he läheneet tarjoamaan omaa näkemystään automaattisesti. Lisäksi sielunhoitoon liittyi kokemus siitä, ettei asiakkaan kanssa löytynyt yhteistä aaltopituutta. Sielunhoitajille nousi myös epäily omasta osaamisesta ja omien kykyjen riittäväydestä ja siitä, tuleeko asiakas todella autetuksi, saako hän haluamansa avun. Epävarmuus, etsiminen ja ihmettely liittyivät myös sielunhoitajan kokemusmaailmaan.

”... No kyllä se tietysti tärkeätä työtä, mutta ei se oo sitä työtä minä mä koen mulle omimmaksi...”

”...Mutta aina ei kaikkien kanssa löydy yhteistä aaltopituutta. Et ei vaan kaikkein kanssa, et jonkun toisen kanssa joku toinen on parempi löytään sen yhteyden...”

Haastateltavilla oli epäily siitä, että he olivat liian varovaisia ottamaan puheeksi hengelliset asiat. Sielunhoitotilanne saattoi myös tukeutua asiakkaan uskon varaan ilman, että sielunhoitaja tarjosi keskusteluun omaa hengellistä näkemystään. Kaiken kaikkiaan diakonien passiivinen ote sielunhoitoon näkyi keskeisesti siinä, että asiakkaaseen haluttiin pitää ammatillinen etäisyys, eikä sielunhoitotilannetta haluttu viedä henkilökohtaiselle tasolle.

*”... Siinä (sielunhoidossa) joutuu enemmän laittamaan itsestään li-
koon ammatillisella tasolla, koska siinä on oltava ammatillisella ta-
solla, eikä mentävä henkilökohtaiselle tasolle puolin eikä toisin...”*

5.2.3 Sielunhoitaja osana diakonian työyhteisöä

Diakonien kokemukset sielunhoitotyöhön saamastaan tuesta vaihtelivat jonkin verran. Työyhteisö ja kollegat koettiin tärkeäksi tueksi, keskustelut työtovereiden kanssa sekä työntekijöiden oma raamattupiiri tukivat omaa työskentelyä. Myös työnohjaus, sielunhoitokoulutukset ja kirjallisuus koettiin tärkeiksi.

*”...Hyvältä työtiimiltä. Koen, että asioista voidaan keskustella. Ja toki, niin kuin sanoin, niin Raamattu on sellainen hyvä matkakump-
pani, josta löytyy evästä. Ja sitten toki jotakin mitä on tullu luettua
kirjallisuutta tai tulee luettua tekstejä tai juttuja koen, että ne on
kanssa semmosia...”*

Toinen kokemus oli, että nimenomaan sielunhoitotyöhön ei saatu tukea.

*”...ei kai sitä oikein mistään, en en tiedä mistä sitä semmosta tukea
saa...”*

5.3 Asiakkaan identiteetti

Asiakkaan identiteetti muodostui asiakkaan iän ja erilaisten elämäntilanteiden mukaan. Hänen sielunhoitokohtaamisissa esiin tulleet ominaisuudet jakautuivat tässä tutkimuksessa kahteen eri ryhmään: asiakas nähtiin aktiivisena osallistujana ja toisaalta hän näyttäytyi passiivisena osallistujana.

5.3.1 Asiakkaan ikä ja elämäntilanne

Haastateltavien asiakkaat profiloituivat ikänsä puolesta laajasti, asiakkaiden ikä vaihteli lapsesta vanhukseen saakka. Sielunhoitoasiakkaiden elämäntilanteet olivat moninaisia. Joukossa oli haastateltavien kuvauksen mukaan päihdeon-

gelmaisia, itsetunto-ongelmaisia, konkreettista apua tarvitsevia, maahanmuuttajia, taloudellisissa vaikeuksissa olevia ja työttömiä. Toisilla asiakkailla elämäntilanteeseen kuului seurakunnan toiminnassa mukana oleminen ja toisilla taas kristittyjen yhteys puuttui. Asiakkaana saattoi olla kokonainen perhe tai toisaalta yksinhuoltajia tai muuten yksinäisiä ihmisiä. Asiakkailla saattoi olla myös masentuneisuutta, mielenterveysongelmia ja muita terveydellisiä ongelmia.

”...Paljon on yksinäisiä ihmisiä, paljon yksinäisiä miehiä nimenomaan, sitten jonkun verran tuntuu, että ehkä on lisääntynyt perheet...”

”...Hengellinen hätä... ehkä se enemmän nyt kun ajattelen näitä ihmisiä, jotka sitä osaa itse pyytää, niin tätä, että on niin kun erossa tämmösestä kristittyjen yhteydestä...”

5.3.2 Asiakas aktiivisena osallistujana

Haastateltavien mielestä asiakkaiden identiteeteissä oli huomattavissa kahdenlaisia piirteitä. Toiset suhtautuivat sielunhoitoon osallistuvasti ja toiset asiakkaat olivat passiivisempia. Diakonien käsitys aktiivisesti sielunhoitotilanteeseen osallistuvasta asiakkaasta koostui muun muassa asiakkaan omasta uskonnollisesta vakaumuksesta, selkeästä halusta sielunhoitoon ja vahvasta luottamuksesta Jumalaan. Asiakas, joka toimii osallistuvasti sielunhoitotilanteessa, ilmaisee halunsa pohtia hengellisiä tarpeitaan ja etsiä vastauksia hengellisiin kysymyksiin yhdessä sielunhoitajan kanssa. Haastateltavat kokivat, että asiakkaiden aktiivinen ote näkyi toiveena viettää hartaushetkeä, Raamatun lukemisena, haluna rukoilla yhdessä, kaipauksena seurakuntayhteyteen sekä esirukouspyyntöinä. Asiakkaissa oli havaittavissa sielunhoitajaan turvautumista ja asiakkaan odotusta siitä, että hän kokisi saavansa vahvistusta, tukea sekä apua ahdistukseensa. Myös keskustelu arkisista asioista koettiin tärkeäksi.

”...esimerkiksi rukous liittyy jollakin tavalla sielunhoitoon. Niin se voi olla ihan rukouspyyntö, kun ollaan tässä tai niinkun ihan selkee halu keskustella semmosista hengellisistä asioista, jotka mietityttä, pohdituttaa. Tai jostain muista asioista, jotka on niinku kipeitä...”

”Ja sitten tosiaan rukous on semmonen aika tärkeä, jota ihminen voi kaivata.”

5.3.3 Asiakas passiivisena osallistujana

Toisaalta tutkimus osoitti, että osa asiakkaista ei halunnut keskustella hengellisistä asioista, vaan keskusteluissa keskityttiin lähinnä aineellisiin auttamiskeinoin. Näillä asiakkailla ei ollut uskoa Jumalaan eikä heiltä tullut omaa aloitetta sielunhoitokeskusteluun.

”...Mut sit tosiaan, et jos se lähtökohta on se, että se menee tavaltaan vahingossa tilanteeseen, siihen sielunhoitotilanteeseen, jos ihminen ilmaisee tosiaan, että mä en o sitten mistään jumalajutuista kiinnostunu ...”

6 SIELUNHOITOKOHTAAMINEN JA SEN MERKITYS

6.1 Sielunhoitokohtaaminen

Sielunhoitajan ja asiakkaan väliset kohtaamiset olivat haastateltavien mukaan monenlaisia. Tilanteet, joissa osapuolet kohtasivat, vaihtelivat diakoniatyön arjessa. Kohtaamisten sisältö vaihteli asiakkaiden tarpeiden mukaan hengellisestä ei-hengelliseen.

6.1.1 Sielunhoitotilanne

Diakoniatyössä muodostuneet sielunhoitotilanteet jaettiin haastatteluaineiston perusteella neljään ryhmään: Satunnainen tilanne, asiakaskäynti, vastaanottoikänti ja ryhmäsielunhoito. Satunnaisella sielunhoitotilanteella tarkoitetaan tilannetta, jota ei sielunhoitajan ja asiakkaan välillä ole ennalta sovittu sielunhoitotapaamiseksi. Diakonien mukaan satunnaiset kohtaamiset, jotka kuitenkin johtivat sielunhoitoon, tapahtuivat esimerkiksi kerhoissa tai leiri- ja retkipäivien yhteydessä, eikä varsinaisesti sielunhoitoa varten järjestetyissä tilanteissa. Toisaalta sielunhoidollisia kohtaamisia saattoi tapahtua arjessa ja täysin yllättäen milloin vain. Haastateltavat kokivat sielunhoidolliset kohtaamiset johdatuksena sekä sattumanvaraisina kohtaamisina. Sielunhoidollinen kohtaaminen saattoi tapahtua myös jonkin hengellisen tilaisuuden yhteydessä. Diakoneilla oli kokemus, että joissain tapauksissa ulkopuolinen taho, kuten mielenterveystoimisto saattoi ohjata asiakasta hengelliseen keskusteluun.

”...ehkä semmoset parhaat omasta mielestäni ja vaikuttavimmat on tullu ei-niin-jossain-järjestyssä tilanteessa, vaan että tähän on nyt johdatettu taikka tämä tuli vaan eteen tämä kohtaaminen...”

Mielenterveystoimistosta ja perhekeskuksesta on ohjattu ja rohkaistu ottamaan yhteyttä useamminkin kerran kun siellä on keskusteluissa jotenkin tullut esiin se, että on myös tällaista hengellistä keskustelutarvetta...”

Haastateltavat kertoivat, että sielunhoidollisia kohtaamisia sisältyi myös asiakaskäynteihin. Diakonien käynnit saattoivat tapahtua asiakkaan kodissa tai erilaisten laitospöytäkäyntien yhteydessä, kuten terveyskeskuksen sairaalaosastolla tai vanhainkodissa.

”... Kun menen laitokseen, niin silloin minä olen se aktiivinen. Juuri yhtä vuoteessa olevaa kuolemaa odottavaa olen tavannut aikaisemmin entisinä aikoina monet kerrat, mutta nyt sitten koen sen hyvin sielunhoidolliseksi, että käyn siellä...”

Tutkimuksessa ilmeni, että sielunhoidollisen kohtaamisen tilanteita tapahtui vastaanotolla vastaanottokeskusteluissa. Näissä tilanteissa sielunhoitoa ei varsinaisesti ollut ennalta sovittu, vaan ne syntyivät sen hetkisestä asiakkaan tarpeesta. Toisaalta kohtaaminen sielunhoidon merkeissä saattoi tapahtua tilanteissa, jossa asiakas jo ennalta oli varannut ajan ja halunnut tapaamista, sielunhoidollista kohtaamista. Diakonit kertoivat, että sielunhoito kohtaamistilanteita oli joidenkin asiakkaiden kanssa säännöllisesti, heille keskustelua varten varatulla ajalla.

”... No viime aikoina on tuntunut, että yhä enemmän on ihan tämmöisiä, että joku on varannut aikaa ihan säännöllisestikin.”

Haastatteluissa sielunhoidollisissa kohtaamisissa oman erityisen tilanteen muodosti ryhmäsielunhoito. Näitä sielunhoidollisen kohtaamisen tilanteita syntyi sururyhmässä. Siinä läheisensä menettäneet saattoivat antaa vertaistuellista sielunhoitoa toisilleen.

”...sielunhoito on myös aika vahvasti läsnä sellaisissa tapauksissa, joissa puhutaan esimerkiksi surusta... Esimerkiksi sururyhmä – mä ajattelen, että se on sellasta ryhmäsielunhoitoa...”

6.1.2 Sielunhoitokohtaamisen sisältö

Sielunhoitokeskustelujen sisältö vaihteli laidasta laitaan. Osa keskusteluista käsitteli selkeästi hengellisiä teemoja ja osa ei. Diakonien haastatteluista kävi ilmi, että sielunhoidollisen kohtaamisen sisällön muodostivat mm. asiakkaan

vaikean elämäntilanteen pohtiminen, syvien ja vakavien asioiden esille tuominen, asiakkaan rohkaiseminen sekä pohdinta siitä miten asiakas voisi elämässään kokonaisvaltaisesti paremmin. Sielunhoidollisissa kohtaamisissa keskusteltiin elämän kivuista ja pohdittiin minkä takia nykyiseen tilanteeseen on tultu sekä mikä rooli Jumalalla on asiakkaan elämänkulkua ajatellen. Kävi ilmi, että sielunhoidollisissa kohtaamisissa oleellista oli sielunhoitajan taito kuunnella, asettua rinnalle kulkijaksi, keskustella ja selvittää asiakkaan problematiikkaa kyselemällä.

”Mut yleensä se on ihan semmosta niinku ihmettelyä, pohdiskelua, miksi, minkä takia? Miksi Jumala tekee näin, ja miksi näin ja eikö Jumalan pitäisi olla sellainen...”

”...ihmisten kuunteleminen, että pystyn niinkun pysähtymään niiden ihmisten eteen ja kohdalle, ja niiden asioihin...”

Haastatteluista selvisi, että sielunhoitokohtaamisissa ihmissuhteet ja niiden aiheuttamat kysymykset antoivat usein sisältöä diakonin ja asiakkaan käymiin sielunhoidollisiin keskusteluihin. Haastateltavat kohtasivat sielunhoidollisissa asiakastilanteissa asiakkaiden kokemia kriisejä. Parisuhteeseen liittyviä, taloudellisia huolia, rikkinäisten perheiden ongelmia ja taas toisaalta yksinäisyydestä kärsivien huolet olivat keskeisiä. Sen sijaan teema, josta diakonien mukaan harvoin sielunhoitokeskusteluissa puhuttiin, olivat opilliset keskustelut. Alkoholin käyttö ja tuen tarve raitistumisessa olivat eräitä keskustelujen aiheita.

”...Että usein ihmissuhteet ja alkoholin käyttö on usein olleet kuvassa mukana. Siinä on niin montaa asiaa menossa. Saattaa olla aviokriisi tai huoli lapsista, sitten siinä tulee myös nämä hengelliset kysymykset helposti...”

Tutkimuksessa selvitettyjen sielunhoitokohtaamisten yksi keskeinen sisältö oli menetykseen liittyvä. Sielunhoitokohtaamisissa käsiteltiin kuolemaan liittyviä teemoja, kuoleman pelkoa koskien niin omaa kuolemaa kuin lähimmäisen menettämistä. Vakava sairaus ja huoli siitä, sekä asiakkaan terveydentila tuotiin myös sielunhoitokohtaamisen aiheeksi. Haastatteluissa kävi ilmi, että asiakkaat kaipasivat rohkaisua turvautua Jumalaan esimerkiksi silloin kun syyllisyys ja sen aiheuttamat kysymykset nousivat esille sielunhoidollisessa kohtaamisessa.

Syyllisyys ilmeni esimerkiksi asiakkaan omana kokemuksena omasta syyllisyydestä, väkivaltateon käsittelemisestä sekä keskustelusta oikeasta ja väärästä.

”... Mut sit just niin kuin sanoinikin että jos joku on esimerkiksi halunnut tulla puhumaan surusta tai menetyksestä, ja just se näkökohta on ollu se, että haluaa jutella seurakunnan työntekijälle...”

”...Ehkä ne on semmoisia, että voi kokea syyllisyyttä jostakin asiasta, niin kuin ehkä lähimmäistä kohtaan. Miksei oo jo aikasemmin tullut ajatusta turvautua Jumalaan, tai ehkä sellaisia syyllisyyden ajatuksia ne voi olla monta kertaa.”

Haastateltavien mukaan sielunhoitokeskustelut sisälsivät hengellisyyden elementtejä. Niitä olivat muun muassa pohdinta Jumalan toimintatavoista, tarkoituseristä, keskustelua Jumalasuhteesta ja Jumalan olemassa olostä. Hengellinen sisältö sielunhoitokeskusteluissa käsitteli asiakkaan oman hengellisyyden pohtimista ja tarvetta turvautua Jumalaan. Sielunhoidollisessa kohtaamisessa haastateltavien hengellistä sisältöä ilmensi muun muassa se, että he pystyivät tuomaan esille armollista Jumalaa asiakkaan ongelmaan. Asiakkaan mahdollisen synnintunnustuksen jälkeen diakoni saattoi julistaa synninpäästön. Toisinaan sielunhoidollisessa kohtaamisessa diakonit pitivät hartaushetken tai lauloivat virsiä asiakkaan kanssa. Raamatun ja muun hengellisen kirjallisuuden lukeminen sekä rukoukset yhdessä asiakkaan kanssa tai diakonin suorittamina olivat sielunhoidollisen kohtaamisen hengellisen sisällön tärkeitä hartaudellisia tapahtumia. Jotkut haastatelluista saattoivat päättää kohtaamisen asiakkaan kanssa rukoukseen ja asiakkaan siunaamiseen.

”...että on hienoa, että ihmisillä ja itsellä on se tietoisuus, että voi niinkun tarjota ihmisille sieluhoitoa, ja että ihmiset tietää, että on mahdollisuus tulla keskustelemaan kipeistäkin asioista ja sellaisista asioista jotka siinä omassa hengellisyydessä mietityttää...”

Tutkimuksessa kävi ilmi, että diakonit pohtivat sielunhoidollista kohtaamista myös oman jaksamisensa kannalta. Asiakkaiden hyvinkin vaikeat ongelmat kuormittavat väistämättä sielunhoitajaa, jollei hän itse huolehdi jaksamisensa rajoista.

”... Sen huomaa, että loman jälkeen on semmoinen olo, että jaksaa kuunnella ihmisiä paremmin. Mutta sitten kun on ollut paljon hössäkkää ja muuta, niin ei jaksa niinkun pysähtyä. Et kyl se niin kun semmosta jaksamista vaatii. Mutta toisaalta sitten kun sen kokee tärkeeks, niin se antaa taas voimia...”

6.2 Sielunhoidon merkitys

Haastattelun perusteella sielunhoidolla voidaan nähdä olevan merkitystä sekä sielunhoitajalle itselleen että sielunhoitoasiakkaalle.

6.2.1 Merkitys sielunhoitajalle

Tutkimuksessa ilmeni, että haastateltaville sielunhoitotyö osana diakoniatyön arkea oli tärkeää, jopa koko työn tärkein osa. Diakonit kokivat merkitykselliseksi tarjota armollista Jumalaa avuksi ja he kokivat sielunhoidon suureksi mahdollisuudeksi antaa erilainen vaihtoehto ihmisen avun tarpeeseen. Sielunhoitajat kokivat sielunhoidon isoksi, omaksi tärkeäksi kokonaisuudeksi diakonin työsaralla. Erityisesti sielunhoitotyö koettiin voimaannuttavaksi, jos se työmuotona tuntui omalta. Sielunhoitotyö näyttäytyi haastateltaville erilaisena mahdollisuuksien väylänä kohdata ihmisiä arjen perusdiakoniatyön sisällä. Toisaalta tutkimuksessa kävi ilmi, että haastateltavat kokivat sielunhoidon olevan vaativampaa työtä kuin muu diakoniatyö.

”... mutta se (sielunhoito) merkitsee mahdollisuutta, että on jotenkin sillai väylä kohdata ihmisiä sillä tavalla...”

”... No onhan se (sielunhoito) tietysti tärkeä osa sitä. Että kyllähän se kuitenkin varsinkin, jos nyt puhutaan nimenomaan sitä että ois myös uskonnolliset asiat siinä mukana niin kyllähän se kuitenkin on tän työn ydintä.”

Tutkimuksen mukaan sielunhoito oli haastateltaville tärkeä osa diakonista rakkauden palvelua, diakoniatyöhön oleellisesti kuuluva osa, diakoniatyön peruselementti. Se jopa koettiin entistä tärkeämmäksi diakoniatyön osa-alueeksi. Us-

konnollisena asiana sielunhoito nähtiin diakoniatyön ydinalueena. Sielunhoito itsessään koettiin kutsumustyönä.

”...Kyllä se on ihan niitä tärkeimpiä asioita omassa työssä. Jos ei sitä olisi, niin puuttuisi paljon. Et kyl se jotenkin kutsumus... ajattelen, että mä olen kutsumustyössä, et siinä työssä voi olla välittämässä sitä armollista Jumalaa – Et kyllä se on ihan oleellinen osa sitä työtä...”

6.2.2 Merkitys asiakkaalle

Haastatteluissa kävi ilmi, että sielunhoidon merkitys asiakkaalle näkyi esirukouksen ja saatujen rukousvastausten kautta. Sielunhoitotilanteessa asiakas tuli kuulluksi ja ymmärretyksi, ja asiakas sai sielunhoidosta lisää voimavaroja. Tuloksista käy ilmi myös, että sielunhoidossa asiakas voi avata henkistä tilaansa ja hänellä on lupa olla avuton ja heikko. Sielunhoidon lopputuloksena asiakkaan omanarvontunto kasvaa. Kaiken kaikkiaan haastateltavien näkemyksen mukaan sielunhoidosta on merkittävää apua asiakkaille.

”...että jotain voimavaroja saa niin kuin täältä tästä kohtelusta täällä diakoniatyössä. Semmosta omanarvoatuntoa, kun he kokee muualla, että helposti nöyryytetään. Tai että niin, ehkä helpommin voi olla avuton ja tuoda sitä henkistä tilaansa esille kuin muualla toimistossa...”

7 TUTKIMUSTULOSTEN POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tuloksia on seuraavassa tarkasteltu tutkimustehtävän valossa. Tutkimustehtävänä oli selvittää evankelisluterilaisen kirkon diakoniatyöntekijöiden käsityksiä sielunhoidosta käytännön diakoniatyössä. Tutkimuksessa esiin nousivat sielunhoitotyön määrittely, sielunhoitokohtaaminen, sielunhoitajan identiteetti, asiakkaan identiteetti ja sielunhoidon merkitys.

Sielunhoidon määrittelyssä esille nousseeseen kahtiajakoon hengellisestä ja kokonaisvaltaisesta näkemyksestä yhtyy muun muassa Pirjo Hakalan sielunhoitoa määritellessään. Hakalan suppea määritelmä sielunhoidosta vastasi tämän tutkimuksen hengellistä näkökulmaa. Hakalan laaja määritelmä, jossa sielunhoito katsottiin laajemmaksi ihmisen auttamiseksi, vastasi tämän tutkimuksen kokonaisvaltaista määritelmää. Räsänen toteaa jälkimmäiseen määritelmään tukeutuen, että sielunhoito on osa diakonista rakkauden palvelua, jossa tapahtuu ihmisen kokonaisvaltainen kohtaaminen ja hänen taakkojensa jakaminen. (Hakala 2002; Räsänen 2005.)

Sielunhoitokohtaamiset tapahtuivat erilaisissa tilanteissa niin sovitusti kuin ilman ennalta tehtyä sopimustakin. Asiakkaan ilmaisemaa tarvetta sielunhoitoon ei pystytä raamittamaan mihinkään ennalta määrättyyn tilanteeseen. Käytännössä tämä kertoo siitä diakonin päivittäisestä haasteesta, missä pitää arvioida ja mahdollistaa lähimmäiselle sielunhoidollinen avun anto. Sielunhoitokohtaamisten sisällön moninaisuuden takia sielunhoitajan yhdeksi tärkeimmäksi työvälineeksi nousi kuuntelemisen taito. Toisaalta sielunhoitotilanteessa vaaditaan sielunhoitajalta rohkeutta haastaa asiakasta, niin kuin Virtaniemi ja Käyhty sanovat, konfrontoimalla ja inspiroimalla. Sielunhoidollisessa kohtaamisessa sielunhoitajan omalla hengellisellä elämällä on merkitystä, koska hänen olemuksensa muistuttaa Jeesuksesta Kristuksesta. (Virtaniemi & Käyhty 1997.)

Sielunhoitajan identiteetin aloitteellisia ominaisuuksia oli tässä tutkimuksessa runsaasti, mikä osoittaa, että diakoniatyöntekijöiden sielunhoidollinen identiteetti on hyvin vahva. Passiiviset ominaisuudet osoittavat, että vahvuuksista huolimat-

ta diakonit tarvitsevat tukea tekemässään sielunhoitotyössä. Jouko Kiisken tekemä kysely papeille ja diakoniatyöntekijöille Mikkelin hiippakunnassa tukee tätä näkemystä. Sielunhoitajat kokivat voimakasta lisäkoulutuksen tarvetta sielunhoitoon. Paavo Kettunen kritisoi tämänhetkistä yliopistollista sielunhoitokoulutusta. Vain ulkoisten taitojen tai metodien opettaminen ei ole sielunhoitokoulutuksessa riittävää. Tarvitaan sielunhoidon sisällöllinen ulottuvuus ulkoisten taitojen ja metodien sisälle. Sielunhoitajaksi kasvamiseen tarvitaan myös sielunhoitoa opiskelevan omien tarpeiden huomioiminen. Jotta voisi toimia sielunhoitajana, tulisi olla itse hoidettu, että jaksaisi auttaa toisia. (Kiiski 2008, 11–14.)

Asiakkaan identiteetti muodostui hyvin monenlaisista ihmisistä ja elämäntilanteista. Asiakkaat muodostivat kattavan läpileikkauksen ihmisistä tämän hetken yhteiskunnassa. Asiakkailla oli sielunhoidon suhteen niin hengellisiä kuin ei-hengellisiä odotuksia. Voidaankin todeta, että kirkon strategia vuoteen 2015 on todellinen haaste diakoniatyön sielunhoidolle, tavoitteessaan kohdata ihmisiä ja heidän elämään liittyvien kysymysten pohdintaa.

Sielunhoidolla on suuri merkitys sielunhoitajalle itselleen sekä asiakkaalle. Tämä osoittaa, että sielunhoitoa tarvitaan ja se on yksi tärkeistä diakonian tehtävistä.

LÄHTEET

- Aalto, Kirsti; Esko, Martti & Virtaniemi, Matti-Pekka (toim.) 1997. Sielunhoidon käsikirja. Toinen painos. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Aalto-Vainio, Milla 2009. Psalmien käyttö sielunhoidossa diakoniatyöntekijöiden kertomana. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diak Länsi, Pori. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Arajärvi, Pentti & Särkelä Riitta (toim.) 2008. Leipää ja lämpöä. Näkökulmia sosiaaliturvan uudistamiseksi. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Ghiselli, Anja 2006. Martti Lutherin perintö ja hengellinen ohjaus psykokirkon aikakaudella. Teoksessa Heikki Kotila (toim.) Hengellisen ohjauksen kirja. Helsinki: Kirjapaja, 70–86.
- Gothoni, Raili 2007. Sielunhoito – kohtaaminen Jumalan kasvojen edessä. Teoksessa Kari Latvus; Antti Elenius (toim.) Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja, 256–268.
- Hakala, Pirjo 2002. Ihmisen kokonaisvaltainen auttaminen. Teoksessa Riitta Helosvuori; Esko Koskenvesa; Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) 2002. Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 233 –264.
- Hakala, Pirjo 2007. Sielunhoidon suuntaukset ja diakonia. Teoksessa Kari Latvus; Antti Elenius (toim.) Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja, 231–255.
- Heikinheimo, Raili 2006. Hengellinen ohjaus seurakunnan perustoiminnassa. Teoksessa Heikki Kotila (toim.) Hengellisen ohjauksen kirja. Helsinki: Kirjapaja, 220–242.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2003. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 2008. Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino.

- Jokinen, Seppo 2004. Rikotusta eheä, Kuka minä olen? Mikä minusta tulee? 3.tarkistettu painos. Miikka Paananen (toim.) Hämeenlinna: Päivä Osakeyhtiö.
- Juntunen, Elina; Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki 2006. Viimeisellä luukulla, tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumista. Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2006:7. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Kettunen, Paavo 1997. Kehittyvä sielunhoito. Teoksessa Kirsti Aalto; Martti Esko & Matti-Pekka Virtaniemi (toim.) 1997. Sielunhoidon käsikirja. Toinen painos. Helsinki: Kirjapaja Oy, 44–70.
- Kettunen, Paavo 2001a. Leipää vai läsnäoloa? Asiakkaan tarve ja diakoniatyöntekijän työnäky laman puristuksessa. Sarja A Nro 76. 2001. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kettunen, Paavo 2001b. Suomen evankelisluterilainen kirkko. Kirkon tiedotuskeskus 29.11.01. Tutkimus seurakuntien diakoniatyön asiakaskontakteista: Yhdeksän kymmenestä koki saaneensa apua. Viitattu 28.3.2010. <http://www.evl.fi/kkh/kt/uutiset/mar2001/kettunen.htm>
- Kettunen, Paavo 2008. Sielunhoitokoulutus taitojen ja tutkimuksen vuorovaikutuksessa. Crux. 12/2008–1/2009, 10–12.
- Kiiski, Jouko 2008. Seurakuntapapit ja diakoniatyöntekijät sielunhoitajina. Crux. 12/2008–1/2009, 13–14.
- Kiiski, Jouko 2009. Sielunhoito. Helsinki: Edita.
- Kilpeläinen, Irja 1969. Osaammeko kuunnella ja auttaa lähimmäiseskeisen sielunhoitomenetelmän opas. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Kotila, Heikki 2006. Miksi nyt on hengellisen ohjauksen aika? Teoksessa Heikki Kotila (toim.) Hengellisen ohjauksen kirja. Helsinki: Kirjapaja.
- Kääriäinen, Kimmo i.a. Kirkon tutkimuskeskus. Kirkon ja Lapuan hiippakunnan suunta vuosituhaten vaihteessa. Viitattu 28.3.2010. <http://www.evl.fi/kkh/ktk/hpk-kk01.htm>.
- Meidän kirkko – Osallisuuden yhteisö 2007. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto. Sarja C 2007:10. Helsinki 2007: Kirkkohallitus.

- Monikasvoinen kirkko – Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2004 - 2007. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 103. Kirkon tutkimuskeskus. Tampere 2008.
- Ojanen, Markku 1998. Terapia ja sielunhoito. Helsinki: Uusi Tie.
- Peura, Mikko 2006. Kuka etsii hengellistä ohjausta? Teoksessa Heikki Kotila (toim.) Hengellisen ohjauksen kirja. Helsinki: Kirjapaja, 103–113.
- Punelpuro, Niina 2008. Musiikista syntyy sanoja. Crux. 12/2008–1/2009, 20–22.
- Räsänen, Johanna 2005. Sielunhoito selviytymisen tukena sairaudessa ja kriiseissä. Kyselytutkimus terveydenhuollon potilaille ja työntekijöille. Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 7. Tampere. Kirkon tutkimuskeskus. Viitattu 2.2.2010 http://www.evl.fi/kkh/ktk/7_rasanen.pdf
- Sainio, Aarno 1987. Ehjä ihminen sielunhoidon perusteet. Helsinki: Kirjapaja.
- Svinhufvud, Jaana 2008. Sielunhoitaja ihmisiä kohtaamassa. Crux. 12/2008–1/2009, 18–19.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Veikkola, Juhani 2001. Tarjoilijana Jumalan pöydässä kolmannella vuosituhanella. Diakonian painopisteet muutoksessa. Teoksessa Diakonian näköaloja kolmannelle vuosituhanelle. Diakonian vuosikirja 2001. Helsinki: Diakonia ry, 79–91.
- Vikström, John 2004. Vapaus ja vakaumus. Helsinki: Kirjapaja.
- Virtaniemi, Matti-Pekka & Käyhty, Marja-Leena 1997. Menetelmien kirjo ja keskustelun alku. Teoksessa Kirsti Aalto; Martti Esko & Matti-Pekka Virtaniemi (toim.) 1997. Sielunhoidon käsikirja. Toinen painos. Helsinki: Kirjapaja Oy, 258–273.

LIITE 1 Haastattelun teema-alueet

I Haastateltavan taustatiedot

1. ikä
2. sukupuoli
3. siviilisääty
4. montako vuotta henkilö on ollut diakoniatyössä
5. miten uskonnollinen taustasi vaikuttaa työnäkyysi

II Diakonia-asiakkaat

1. minkälaisia asiakkaita kohtaat
2. miten koet sielunhoitotyön eri asiakkaiden kanssa
3. miten asiakkaat ilmaisevat tarvitsevansa sielunhoitokeskustelua
4. jos asiakkaat ottavat esille sielunhoitokeskustelussa hengellisiä asioita niin miten se tapahtuu
5. millaisia hengellisiä asioita asiakkaat haluavat käsitellä sielunhoitokeskusteluissa

III Sielunhoitotilanteet

1. miten määrittelet sielunhoitotyön omasta näkökulmastasi
2. miten sielunhoitotilanteet syntyvät
3. minkälaisissa sielunhoitotilanteissa olet työssäsi ollut
4. kuinka paljon aikaa sielunhoitotyö vie viikossa
5. millä tavalla näet sielunhoidollisen auttamisen osana diakonista rakkauden palvelua

IV Diakoniatyöntekijä sielunhoitajana

1. millaisena näet sielunhoitotyön diakoniatyön osa-alueena
2. millaiset valmiudet omat vahvuutesi ja heikkoutesi antavat sielunhoitotyöhön
3. millaista palautetta saat asiakkailtasi sielunhoitotilanteista
4. mistä saat tukea itsellesi sielunhoitotyöhön
5. mitä sielunhoitotyö sinulle merkitsee